

Transcript

De Romeinse Stad - Nijmegen

Track 1 - Welkom bij de Romeinen

Wat leuk dat je er bent. We hebben verschillende wandelingen door heel Nederland, waarin we op zoek gaan naar sporen die de geschiedenis heeft achtergelaten. En hier zijn we in de oudste stad van Nederland. De stad van de Romeinen. Ga je mee?

Om daar te komen moeten we wel eerst deze brug over, de 'Lentloper' heet die.

TRACK 2 - De Lentloper

Daar, aan de overkant van het water, ligt het oude Nijmegen. Zie je het liggen? Daar lopen we naar toe. Onderweg ontdekken we samen de Romeinse geschiedenis. Want die ligt hier in Nederland vooral in deze stad. De stad is door de Romeinen gesticht. Al noemden de Romeinen het natuurlijk niet Nijmegen. Nee, ze gaven de stad een naam in hun eigen taal, het Latijn: Noviomagus.

Dat de Romeinen hier in Nederland waren is lang geleden, meer dan 2000 jaar. Toch is er genoeg uit die Romeinse tijd bewaard gebleven. En dat gaan we samen ontdekken.

De wandeling duurt ongeveer een uur. Is te doen, toch? Loop je mee?

TRACK 3 - Over de brug

Waarom hebben de Romeinen juist deze plek uitgekozen om hun eerste stad te bouwen? Kijk eens voor je uit. Je kan de stad nu goed zien liggen, en dan valt iets op:

Nijmegen ligt op een heuvel. En aan het water. Die combinatie maakt dat deze plek heel goed te verdedigen is. En dat hebben die Romeinen direct in de gaten. Hoog is een voordeel omdat je ver over het hele gebied uit kunt kijken, je ziet iedereen aankomen, ook de vijand. En aan het water is fijn omdat je er met de boot kunt komen, Dus je kunt via de rivier handeldrijven en makkelijk je spullen vervoeren. Kortom: de ideale plek om je kamp op te slaan. En dat doen de Romeinen dan ook. En niet voor eventjes. Ze blijven 400 jaar!

AUDIO: We horen baggergeluiden. Opgewonden geroep van een stem. Collega's die we horen aan snellen. Meer stemmen die het nu overnemen, opwinding, men verdringt zich om iets heen, het baggeren is gestopt. Er is kennelijk op iets vreemds gestuit.

TRACK 4 - De ideale plek

Na de brug gaan we links over het gras.

De rivier die je net goed kon zien en waar Nijmegen aan ligt is de Waal. Honderd jaar geleden wordt tijdens het baggeren hier in de Waal een heel bijzondere vondst gedaan. Bijna precies op de plek waar je nu bent. Eerst weten de werklui niet precies wat ze uit het water hebben opgevist.

AUDIO: "Verrek", mompelt een van de baggeraars, "volgens mij is het een masker!

Als de modder is weggeveegd zien de anderen het ook. En al snel is het in heel Nederland groot nieuws. In de Waal bij Nijmegen is een bijzonder masker van een Romeinse ruiter opgevist. Een gezichtshelm. En nog heel, alsof je 'm zo op kan zetten!

TRACK 5 - Het gezicht van Nijmegen

Neem hier gerust even je tijd. Een kunstenaar, Andreas Hetfeld heeft dit masker nagemaakt, maar dan in reuzenformaat. En het staat er nog maar net, in 2020 is het hier geplaatst. Op steenworp afstand van waar het werd gevonden geeft het kunstwerk letterlijk een gezicht aan de Romeinse geschiedenis van Nijmegen. Kijk eens goed, zelfs de roestplekken heeft de kunstenaar nagemaakt. En kom eens mee.

Kijk, hier aan de achterkant kun je de trap op en door de ogen van het masker naar de stad kijken. Daar heeft de kunstenaar ook over nagedacht. Het is alsof je door die ogen heen naar de geschiedenis kijkt. Naar de stad van nu, 2000 jaar later. Voel je dat ook? Het mooie van geschiedenis is dat vroeger en nu op deze manier bij elkaar komen! Dat gaan we nog meer zien tijdens deze wandeling. Loop je mee? We gaan naar die grote brug daar. De Waalbrug.

TRACK 6 - Ogen van de geschiedenis

Maar wat hebben de Romeinen hier nou al die eeuwen gedaan? Hoe keken ze naar de mensen die hier al woonden, wie waren dat eigenlijk? Welke invloed hebben ze gehad op de geschiedenis van Nijmegen? En wat kunnen we daarvan nog zien? Laten we naar de Waalbrug lopen, de hoge brug met de grote witte boog. We gaan letterlijk in de voetsporen van de Romeinen treden.

TRACK 7 - Land van de opkomende zon

We slaan nu linksaf de Oosterhoutsedijk op.

Die wordt ook wel 'de weg-waar de zon opkomt' genoemd, omdat je richting het oosten loopt.

De Romeinen komen hier dus 2000 jaar geleden. Dan is hun rijk al enorm groot. Spanje is veroverd, Frankrijk, België. Zelfs delen van Turkije en Noord-Afrika.

Het is Julius Caesar die voor het eerst ons land en zijn bewoners beschrijft. Dat doet hij in zijn boek, de Bello Gallico. In dat boek vertelt hij over de oorlogen die hij voert met Galliërs, de bewoners van het huidige Frankrijk en België, en de Germanen, die wonen in Nederland en Duitsland. Hoeveel moed en vechtlust de stammen ook hebben, tegen de perfect georganiseerde en getrainde legers van de Romeinen kunnen ze niet op! De Romeinen winnen bijna elke veldslag. Hun opmars is niet te stuiten.

AUDIO: Er klinkt het marcheren van legioenen. Voetstappen op de trillende grond. Het gebries van paarden. Een oorlogsmachine op stoom.

Marcheer je even mee? Een-twee een-twee. Alles moet perfect in de pas, de Romeinse soldaten zijn uitstekend getraind.

AUDIO: Een Romeinse centurion drijft zijn manschappen: dex sin, dex sin: rechts links

Rechts links, rechts links. Je wordt al een echte Romeinse soldaat. Een legionair noem je dat.

Kijk eens om je heen.

Alles ten noorden van de rivier, daar waar wij nu lopen, was gebied van de Germanen, de vijand van de Romeinen. De Romeinen zijn hier dus op hun hoede. De verkenners lopen al voorop door het donkere bos.

En een stukje daarachter gaan de hoofdofficieren te paard in hun rood wollen mantels aan het hoofd van hun troepen. De centurio's, de commandanten, schreeuwen hun bevelen.

AUDIO: 'Vierde Cohort... aantreden!'

Oeps, dat ben jij, snel naar voren. De vaandeldrager heft het teken van de adelaar, glanzend in de zon. Je voelt het, en de soldaten om je heen ook: de vijand is dichtbij. Misschien kijken ze nu al naar ons, tussen de dichte bomen door.

AUDIO: Er klinken hoorn- en trompetblazers. We horen soldaten schild en helm gereed maken en in slagorde gaan staan. Even is er een paar seconden niets te horen, stilte voor de strijd. ...Dan barst het los. Geschreeuw van soldaten.

Daar zijn ze, jullie zijn in de val gelopen! De Romeinen worden aangevallen vanuit het bos.

AUDIO: Aanvallers die komen aangestormd, kreten, geschreeuw. Pijlen die worden afgeschoten.

Een Romeinse pijlenregen zoeft door de lucht. Jullie staan klaar en met jullie schilden maken jullie een verdedigingsmuur. Laat ze maar komen!

AUDIO: De clash, metaal tegen metaal, hard tegen hard. Maar zo plots als het losbarstte, is het geluid ook weer weg. Totale stilte. Het gefluit van vogels komt terug.

Dapper gestreden. En ondanks dat jullie in een hinderlaag liepen, hebben jullie de strijd toch gewonnen. De Romeinen zijn te sterk. Voor alles en iedereen.

We zijn bijna bij de brug. Nog even de pas erin houden.

AUDIO: een leger dat haar wonden likt maar zich weer opmaakt om verder te gaan. Te voet. We horen het marcheren weer beginnen. Het legioen zet zich opnieuw in beweging.

Dex sin! Dex sin!

TRACK 8 - Links rechts in de maat!

Via de brede voetgangerstrap gaan we omhoog naar de Waalbrug en houden boven even halt, kijken terug in de richting waar we vandaan kwamen, het masker in de verte.

TRACK 9 - Gezicht op de stad

Moet je je voorstellen dat een Romeins legerleider hiervandaan uitkeek op een veldslag. Je hebt een perfect uitzicht zo.

Kom, we gaan de brug oversteken.

TRACK 10 - Volk van het waterland

Julius Caesar, de generaal van het Romeinse leger, verdient met zijn oorlogen veel geld. Door Galliërs en Germanen tot slaaf te maken en ze te verkopen in Rome. Maar ook door het inpikken van het land en de bewoners belasting te laten betalen. De Romeinen bepalen zelf ook welk volk in welk gebied mag wonen. En dat is ook zo hier in Nijmegen.

Hier woont al jaren een stam, die de Bataven genoemd wordt. Ze komen oorspronkelijk uit Duitsland en zijn hier jaren eerder met goedkeuring van de Romeinen komen wonen. Met deze Bataven hoeven de Romeinen geen strijd te leveren. Want het zijn hun bondgenoten.

Track 11 Snelweg over het water

Mooi he, die schepen en het water. Deze rivier hebben de Romeinen dus ook gezien, precies zoals die nu nog is. Water is erg belangrijk voor de Romeinen, het zijn hun snelwegen. Over water verplaats je je het snelst, veel sneller dan over land. Deze rivier die je onder je ziet heet de Waal. De Romeinen noemen de rivier Valis, later Vahal. Daaruit is de naam Waal

ontstaan. Zie je dat kapelletje daar recht voor je uit, tussen de bomen? Daar komen we straks langs. Maar voor die tijd is er nog genoeg te bekijken, ik laat het je allemaal zien.

AUDIO: galei over het water, riemen die door het water gaan, trommelslagen die het tempo van de roeiers aangeeft

De Romeinen houden niet van half werk en komen in totaal met 3 legioenen naar dit gebied. Dat zijn bijna 15.000 soldaten! Voor die tijd ontzettend veel, een voetbalstadion vol. Dik bepakt, met alles wat ze bij zich hebben, een hele verhuiskaravaan. Paarden, karren, muilezels.

Vlak voor het einde van de brug zie je een uitkijkpunt, daar kun je even stoppen. Dit uitzicht hebben de Romeinen precies zo gehad. De machtige, brede rivier.

AUDIO: We horen de voetstappen van marcherende troepen. Wielen die knarsen en karren die voortrollen. Muildieren. We horen opgewonden kinderstemmen: 'Ze komen. Ze komen eraan!'

TRACK - 12 Romeinen aan de top

Bataafse kinderen zijn al vooruit gerend. Opgewonden schreeuwend wijzen ze naar de stoet. De Bataven hebben hun dagelijkse werk in de steek gelaten en stromen nieuwsgierig toe. Kijk eens helemaal naar links, over het verkeer heen. Die heuvel daar in de verte. Dat is de Hunerberg. De Romeinen komen hier en zien meteen dat dit dé perfecte plek is voor een legerplaats. Hoog gelegen, zodat je vijanden altijd aan ziet komen, en ook nog eens een rivier heel dichtbij. Dat kan niet beter. Daar, bovenop de Hunerberg, bouwen ze hun eerste legerkamp.

De Bataven klimmen de heuvel op en kijken met verwondering toe. Ze verbazen zich over de handigheid en discipline van de Romeinen. Binnen enkele uren klapperen de leren tenten in de wind, koken soldaten hun pap boven vuren, worden werktuigen, wapens, gereedschappen en voorraden opgeborgen.

Zo meteen komt er aan je rechterkant een trap naar beneden, daar gaan we straks omlaag.

AUDIO: geluiden die dit ondersteunen, gewapper van tenten, logistiek etc, een eerste kamp dat ontstaat. We horen het geluid van bomen kappen, spitten in de grond, timmeren, zagen.

TRACK 13 - Historische springplank

De Bataven zien hoe binnen een paar weken een sterk fort wordt gebouwd. Ze zien Romeinse soldaten bomen kappen. De grond omploegen. Riet en klei verzamelen. Van de boomstammen worden de muren gemaakt. De Romeinen noemen het een castellum, dat woord klinkt bekend. En het heeft inderdaad wel iets van een kasteel. Zeker met die wachttorens. Hier komt niemand zomaar binnen.

AUDIO: net als vorige

De Romeinen zijn hier dus niet gekomen om de Bataven aan te vallen. Ze komen in vrede, want de Bataven zijn vrienden, sterker nog, ze hebben de Bataven zelf toestemming gegeven om hier te gaan wonen. De twee volken leven in vriendschap naast elkaar. Maar de Romeinen willen vanuit hier wel nieuwe oorlogen gaan voeren. Tegen de vrije Germaanse volken boven de rivieren. Deze plek is dus een soort van springplank voor de Romeinen.

Beneden bij de haven zal ik je nog meer vertellen, kom maar mee.

We gaan hier met de trap naar beneden.

TRACK 14 - Handel en wandel

Pas bij de straat goed op met oversteken. Aan de overkant bij het hek is een gat en daar is opnieuw een trap naar beneden, daar gaan we omlaag, richting de haven. Want de handel bloeit na de komst van de Romeinen, en dat gaat vooral via het water.

Voorraden en handelswaar worden per boot aangevoerd. Af en aan. Af en aan.

AUDIO: We horen rivierschepen die door het water snijden. Roeiriemen die gelijktijdig het water raken. Loopplanken die worden neergelaten, voetstappen over het krakende hout.

Hier aan de rivier en boven op de heuvel ontstaat een levendige handel. Romeinen en Bataven verdienen aan elkaar.

We gaan onderaan de trap linksaf, en volg dan het paadje dat zo dicht mogelijk langs de kade loopt, dan krijgen we het goed mee. Want zo'n markt lijkt wel een beetje op die van ons. En ergens ook totaal weer niet. Kom maar mee, we gaan een kijkje nemen.

AUDIO: We horen marktgeluiden, handel die wordt gedreven. Luide stemmen van marktkooplui die hun waar aanprijzen. Tegen elkaar opbieden. Afdingen.

“Zalf uit Rome, niet duur!!” “Die stoffen? Raak ze maar aan mevrouw, de consuls in Rome dragen niet anders.” Bataven kijken hun ogen uit, spullen die ze nog nooit hebben gezien. Maar zelf hebben ze dingen die de Romeinen graag willen hebben. Koeien, huiden van vossen en marters uit de bossen in de buurt. En... soms een ander gewild artikel. Voel eens aan je haar. Pak het eens vast.

AUDIO: We horen het knippen van haar

Geld verdienen aan je haar? De Bataaf kijkt net zo vreemd op als jij van de vraag van de Romeinse marktkoopman. Het stevige blonde haar van zijn vrouw? De Bataaf kijkt naar zijn vrouw en daarna naar de Romein, hij heeft het goed verstaan. De Romein is bereid er een goede prijs voor te betalen.

AUDIO: we horen het rinkelen van geld in een buidel.

De koopman denkt aan de pruikenmakers thuis in Rome. Pruiken in Rome zijn in. Serieus? Geld voor het haar van mijn vrouw? De Bataaf kijkt naar zijn vrouw. Hij grinnikt. Vooruit dan maar.

AUDIO: we horen zijn vrouw protesteren maar de schaar gaat er al in, tjak, tjak, happen uit het haar.

TRACK 15 - Helpende handen

Ja, soms moeten ze best even aan elkaar wennen, maar toch wennen de Bataven snel aan hun verre vrienden die plots hun nieuwe burens zijn. En andersom. De Bataven groeien zelfs uit tot hofleverancier van hulptroepen aan het Romeinse leger. De Romeinen vinden de Bataven goede vechters, die nooit een gevecht uit de weg gaan.

AUDIO: We horen een dobbelspel, een tafel die door de lucht vliegt, twee mannen die met elkaar op de vuist gaan, omstanders springen ertussen.

Vanwege hun lengte, moed en trouw zijn ze ook geliefd als persoonlijk lijfwacht van de Romeinse keizers.

Bij de loopplank gaan we links en vervolgens meteen weer rechts, blijf de kade volgen, bovenlangs de brede witte trappen aan je rechterkant. Ik ga je zo iets gekks laten zien, iets dat je op deze plek totaal niet zou verwachten. Als een kostbare schat onder de grond.

TRACK 16 - Een nieuwe cultuur

De Romeinse aanwezigheid is van grote invloed op de omgeving. Er worden tempels gebouwd, villa's, viaducten. Grote badhuizen ook, waar een groot deel van het openbare leven zich afspeelt. Hier ontmoeten mensen elkaar en praten ze elkaar bij over de laatste nieuwtjes

AUDIO: we horen het geluid van een badhuis, stemmen, getippel van voetstappen over de vloer, lijven in het water.

Romeinen vinden hygiëne heel belangrijk. Jezelf zo grondig wassen? Dat zijn de Bataven helemaal niet zo gewend. Wat zijn die rare Romeinen nu weer aan het bouwen? Houten goten die water afvoeren? De Bataven schudden hun hoofd.

TRACK 17 - Onder onze voeten

De Romeinen zijn hun tijd ver vooruit. Ze hebben veel dingen ontdekt die we nu niet meer weg kunnen denken. Zoals riolering. Zie je dat moderne gebouw daar links? Dat is het casino, en bij de bouw hebben ze onder de grond iets heel bijzonders ontdekt.

De schat waar ik het net over had. Laten we gaan kijken. Kijk goed uit met de straat oversteken en volg het pad dat naar het casino loopt. We gaan naar de twee ramen rechtsonder in het gebouw.

TRACK 18 - Slimme jongens, die Romeinen

Wat doen we hier bij die lelijke ramen zul je denken?

Kruip maar eens achter het hekje en kijk door het raam naar binnen.

Tsja, wat zie je? Je ziet hier een vloer die door de Romeinen is gelegd, 2000 jaar geleden. Deze Romeinse vloer werd eigenlijk per ongeluk ontdekt, net als het masker in de rivier. Toen ze dit casino gingen bouwen kwam hij ineens tevoorschijn. En nu zijn we er heel zuinig op. Weet je wat grappig is? Het lijkt een gewone vloer, maar dat is het niet. Het is de allereerste vloerverwarming in onze geschiedenis! Je ziet dat de Romeinen expres een ruimte overhouden onder de vloer, en daarin pompen ze warme lucht. Dit soort slimheidjes hebben de Romeinen heel vaak.

Ja, en er is nog veel meer Romeinse geschiedenis te vinden!

Kom maar mee, met het casino in je rug gaan we nu links, de terrassen aan je rechterhand.

TRACK 19 - Op het tweede gezicht

Kijk bij dit pleintje eens naar links. Zie je dat oude gebouw? Het heet het Besiendershuis. Het is lang niet zo oud als de Romeinen, het komt uit de 16e eeuw, maar links naast het gebouw bij de trap zit iets bijzonders verborgen. En dat komt wél uit de tijd van de

Romeinen. Veel mensen lopen er nietsvermoedend aan voorbij. Maar wij niet. Kom, we gaan een kijkje nemen.

TRACK 20 - Raken aan de geschiedenis

Vergeet even de tekst op de muur en focus op de stenen rechts. Zie je het? Ook hier is iets bijzonders bewaard gebleven:

een stuk van een Romeinse stadsmuur. Je ziet heel duidelijk de verschillen. Onze stenen, hun stenen. Voel ook maar even, dan merk je het verschil. En toch is het verschil ook weer niet heel groot, de muur van de Romeinen is minstens zo stevig, voel maar.

AUDIO: van Romeinen die een stadsmuur metselen.

Je raakt nu iets aan dat 2000 jaar oud is. Nu kun je letterlijk de geschiedenis voelen! Kom, ik laat je nog iets zien.

Met je rug naar de trap slaan we rechtsaf, het steegje in.

TRACK 21 - De ondergrondse stad

We lopen nu de tunnel in.

Kijk eens hier links bij het raam. Ook hier is een stuk Romeinse stadsmuur ontdekt. Gekke plek he, in zo'n tunnel. Kun je nagaan hoeveel er misschien nog meer verstopt zit onder de grond, hier in Nijmegen. En de kans is groot dat er in de toekomst nog wel meer dingen uit de Romeinse tijd worden ontdekt. En dat wat er al ontdekt is kun je vinden in de Bastei, dat is een museum.

Je ziet het museum als we de tunnel uit komen, loop maar mee.

TRACK 22 - Gevonden voorwerpen

Hier in het museum de Bastei zijn er veel van dit soort Romeinse verdedigingsmuren en gangen gevonden.

Nu kun je zien dat Nijmegen op een heuvel gebouwd is. We moeten al deze trappen op naar boven. We gaan op weg naar het Valkhofpark. Wie het laatst boven is, is een Germaan!
Haha!

TRACK 23 - De hoge stad

Als je ongeveer halverwege de trappen bent is er aan de linkerkant een paadje. Daar gaan nieuwe trappen omhoog. Daar klimmen we naar boven, naar het Valkhofpark, loop maar mee.

TRACK 24 - De nieuwe stad

De Romeinen besluiten dat de Bataven een eigen stadje moeten krijgen. De Bataven zijn dat helemaal niet gewend, die wonen vaak met een aantal families in een paar boerderijen bij elkaar. Een eigen stad? De Romeinen gaan aan de slag.

AUDIO: bouwgeluiden.

Ze bouwen het stadje hier, voor de Bataven, op deze hoge plek, en noemen het Oppidum Batavorum. Oppidum betekent verhoogde plaats of versterking. Deze plek, waar je nu staat, is de nieuwe hoofdstad van de Bataven.

TRACK 25 - Het oudste gebouw

Toen zag het er hier wel anders uit. Deze kapel voor je neus stond er bijvoorbeeld nog niet. Niet zo oud als de Romeinen dus, maar wel het oudste gebouw van Nederland. De Sint-Nicolaaskapel. Uit het jaar 1000 na Christus. Precies tussen de Romeinen en ons in. Achter de kapel is een uitkijkpunt, kom mee!

TRACK 26 - De Romeinse grens

Kijk eens hier, dat fantastische uitzicht, het lijkt wel alsof we in de bergen staan! Nijmegen vormde een belangrijke schakel in de limes, dat was een soort lijn van wachttorens en forten om de grens van het Romeinse Rijk te bewaken. Het Romeinse woord limes betekent grens of pad. De limes loopt dwars door Europa en volgt de grote rivieren zoals hier in Nederland de Rijn en de Waal. Vanaf Nijmegen loopt deze grens door onder Utrecht en via Leiden helemaal naar de kust. Langs de limes werden forten en wachttorens gebouwd en daar ontstaan ook nederzettingen naast. Zo ontstaan steeds meer nieuwe dorpjes en stadjes. Nijmegen was het hoofdkwartier van de limes in Nederland.

AUDIO: timmeren en zagen forten

Loop een rondje om de kapel en neem dan gerust even je tijd op de bankjes met uitzicht over het park.

TRACK 27 - De stad van de Bataven

Even zitten na al dat geklim. Maar ook zodat je het park goed in je op kunt nemen. Bijzondere plek hè? Denk je eens in: hier, boven op de heuvel, was de stad van de Bataven. Oppidum Batavorum. Huizen. Steegjes. Eén en al bedrijvigheid.

Als je bent uitgerust, lopen we naar de ruïne aan de andere kant van het park.

TRACK 28 - Steen voor steen

De Barbarossa-ruïne stond er in de tijd van de Romeinen en Bataven ook nog niet. Valt het je op? Bij de bouw, zo rond de middeleeuwen, zijn Romeinse pilaren gebruikt. De bouwers hebben waarschijnlijk een Romeinse tempel afgebroken om onderdelen opnieuw te gebruiken. In de middeleeuwen waren ze niet zo bezig met het behouden van historisch erfgoed. En geef ze eens ongelijk, dat was vooral een tijd van overleven. Die hadden wel iets anders aan hun hoofd dan de Romeinse tijd in ere houden. Het gebeurde met vrijwel alle Romeinse gebouwen hier in Nijmegen. Afgebroken voor het bouw materiaal. Duurzaamheid op z'n middeleeuws, zo kun je het noemen. Maar dat heeft er wel voor gezorgd dat alle Romeinse gebouwen hier in Nijmegen volledig zijn verdwenen. En dat is natuurlijk wel erg jammer.

Kom, we gaan verder.

Als je het park uitloopt door dat hek daar, dan kom je bij het Valkhof Museum. Daar liggen de schatten die al gevonden zijn, waaronder het echte masker uit het begin.

TRACK 29 - De Bataafse opstand

We staan hier op het Valkhofplein. Vanaf hier kan je ook goed zien dat het stadje van de Bataven op een heuvel ligt. Terwijl we verder lopen zal ik vertellen hoe het afliep met die stad, want er gebeurt iets onverwachts.

AUDIO: sound design sfeer/muziek

Het is bekend geworden als de Bataafse Opstand. Loop maar mee, we steken het plein over en slaan dan de Burchtstraat in. Ondertussen zal ik je over de opstand vertellen. De Bataven wonen dus hier, in hun stad op de heuvel, in vrede met de Romeinen. Maar..

veel Romeinse soldaten zijn inmiddels naar huis geroepen omdat in Rome een burgeroorlog aan de gang is. Romeinen vechten daar tegen Romeinen! De Bataven die lange tijd vreedzaam met de Romeinen leven en eigenlijk niet beter meer weten, besluiten toch van de afwezigheid van de Romeinen gebruik te maken. Ze komen in opstand. Ze willen niet meer onder toezicht van de Romeinen leven, en ze willen vooral niet nog meer jongens afstaan aan het Romeinse leger.

AUDIO: sound design sfeer/muziek

Hun ervaring in het Romeinse leger komt bij die opstand goed van pas. Bataven zijn vechtersbazen en met gemak veroveren ze de Romeinse forten langs de Limes. Dat is ook wel met een beetje geluk want de Romeinse soldaten zijn naar huis om mee te vechten in de burgeroorlog!

AUDIO: We horen forten die worden ingenomen, echo's omdat ze zo leeg zijn. Verwondering bij de Bataven. Dit gaat makkelijk. De sfeer is goed en uitgelaten.

TRACK 30 - De brandende stad

Kijk, bij deze straat die de diepte in gaat, de Grotestraat, gaan we naar beneden. Terug in de richting van de Waal. Kom maar mee. Dan vertel ik je hoe het afloopt. Want in opstand komen tegen de Romeinen... is dat eigenlijk wel een goed idee? Dat vragen de Bataven zich

zelf inmiddels ook een beetje af. Als de burgeroorlog in Rome voorbij is en de Romeinen terugkomen,

wordt de leider van de Bataven, Julius Civilis, nerveus. Deze Julius Civilis kon goed opschieten met de Romeinen, hij lijkt zelfs een beetje op een Romein. Maar hij is degene geweest die de boel heeft opgezweept. 'We moeten in opstand komen, we moeten weer baas in eigen huis zijn, we hebben die Romeinen helemaal niet nodig.' Julius Civilis weet dat hij een probleem heeft nu de Romeinen toch weer terugkomen. Hij durft het niet aan om Oppidum Batavorum tegen de Romeinen te verdedigen. Maar hij wil het ook niet in handen laten vallen van de Romeinen. Dus wat doet Julius? Precies hetzelfde als wat de Romeinen met hun forten langs de limes hebben gedaan.

Hij steekt de stad in brand!

AUDIO: We horen de brand. Geknetter van vuur. Geschreeuw).

Zelf vlucht Julius Civilis de Waal over, naar de overkant, naar de Betuwe.

AUDIO: we horen een zwerm ganzen die verschrikt opvliegen. Peddels in het water. Zware ademhaling. Civilis vlucht over de rivier.

TRACK 31 - Vrienden voor het leven

Ja, Julius Civilis zal hier ergens de Waal over zijn gevlucht.

We weten dit allemaal omdat een Romeinse schrijver dit heeft opgeschreven in een boek. Maar hoe het precies met Julius Civilis afloopt weten we niet, want hier stopt het verslag van de Romeinse schrijver Tacitus over de Bataafse opstand. De Romeinen zijn waarschijnlijk best even boos geweest. Bouwen we voor jullie een stad, komen jullie in opstand tegen ons,

steken jullie het zelfs in brand. Rare jongens die Bataven. Toch wordt de vriendschap hersteld. De Romeinen besluiten het platgebrande stadje Oppidum niet meer op te bouwen. Nee, in plaats daarvan bouwen ze een nieuwe stad.

Kijk eens naar links. Die brug die je daar ziet.

Daar, achter de spoorbrug, pal aan het water, verrijst die nieuwe stad. Niet bovenop een heuvel, dit keer dichterbij de rivier.

Kom, we lopen die kant op. Dan vertel ik je meer over die nieuwe stad die daar verrijst.

De Romeinen bouwen het niet alleen op een nieuwe plek, maar geven het ook een nieuwe naam: Noviomagus. Dat betekent in het Latijn: Nieuwe markt. De inwoners zijn een bonte verzameling van culturen, hier leeft iedereen naast elkaar en met elkaar. Veteranen uit het leger, Bataven, Germanen van boven de Rijn, Keltische handelaars, slaven, Italiaanse ambtenaren. De eerste multiculturele samenleving van Noordwest-Europa. De Romeinse overheid vindt dat prima, al die groepen door elkaar heen. Op cultureel en religieus gebied zijn de Romeinen zeer tolerant, zolang men maar respect toont voor de keizer.

TRACK 32 - Noviomagus en Nijmegen

Zie je die trap daar bij de brug, onder de twee torentjes? Daar gaan we straks omhoog. Dan kun je de locatie van Noviomagus nog iets beter zien. Die nieuwe plek die de Romeinen aan het bouwen zijn, blijft groeien. Zo razendsnel, dat de Romeinse keizer Trajanus de plaats stadsrechten geeft.

AUDIO: we horen stad- en marktgeluiden. Wielen over een grindweg. Een stad in beweging, leven, drukte.

Door de hele stad vind je herbergen en eettentjes. Ambachtslieden zoals pottenbakkers, schoenmakers en edelsmeden wonen in langgerekte smalle rijtjeshuizen. Aan de straatkant verkopen ze hun waren. Rijke inwoners wonen in stadsvilla's en laten zich na hun dood buiten de stadsmuren begraven. In feite introduceren de Romeinen met Noviomagus het concept stad in Nederland. En er is nog iets dat de Romeinen introduceren, iets dat snel inburgert onder de lokale bevolking...

AUDIO: van rammelende buidelzakken met munten)

...Muntgeld. Het maakt een einde aan de ruilhandel. Geen haar meer van je vrouw in ruil voor iets anders. Voortaan is geld het wettige betaalmiddel.

AUDIO: geloei van een koe, onderhandelingen

"100 voor je rund." "In geen 100 jaar, zie je hoe hij in zijn vlees zit? 130." "115. En geen denarius meer." De koop wordt gesloten. Ja, geld rolt hier in Noviomagus, er is genoeg te koop en te doen.

TRACK 33 - Wellness in de oudheid

Bij deze trappen gaan we omhoog de brug op. Kom maar mee.

AUDIO: traptreden van de verteller die omhoog gaat

Kijk, hier boven op de brug heb je goed overzicht waar Noviomagus destijds heeft gelegen. Neem gerust even de tijd om het in je op te nemen. De stad ligt aan de andere kant van de brug, lang gerekt aan de rivier naar het westen, vrijwel helemaal tot de brug daar in de

verte. De stad groeit al snel naar 5000 a 7000 inwoners. Ongekend voor die tijd. De eerste stad in Nederland die even groot wordt is Utrecht. Maar dan wel 1000 jaar later.

Kom, we lopen verder. In Noviomagus hoef je je niet te vervelen. Zuilenhallen, markten, theaters, winkelstraatjes, tempels. Zie je de Honig-fabriek daar? Precies op die plek ligt het badhuis. Het is van alle luxe voorzien. Vloerverwarming en verschillende baden met warm, lauw en koud water.

AUDIO: van een badhuis zwelt aan, echo's, zachtjes geplons, gepraat)

Daar komt de bevolking om zich te wassen, te sporten en te ontspannen. Naast de thermen is een gepensioneerde kok uit het leger een eethuis begonnen. "Uw mantel heer. Het menu? Ik heb verse riviervis. Zo vanuit het water op uw bord." Ja, het is niet verkeerd toeven hier, in de stad aan de Waal. Het Romeinse rijk beleeft een glansperiode van rust en voorspoed. Nooit meer zal de wereld zo'n langdurige periode van vrede kennen. Noviomagus koestert zich in een aangenaam Romeins zonnetje.

Halverwege de brug is er straks een trap aan je rechterkant, daar gaan we nog niet naar beneden, dat doen we pas bij de tweede trap, die ligt nog iets verder. Maar we zijn er bijna. Loop je mee? Want lange tijd is er geen wolkje aan de lucht, maar dat gaat veranderen. De geschiedenis zou de geschiedenis niet zijn. Niet alleen het einde van de wandeling komt in zicht. Ook het einde van het Romeinse Rijk.

TRACK 34 - De lege stad

In de derde eeuw begint het Romeinse Rijk steeds meer af te brokkelen. Keizers wisselen elkaar snel af en het Rijk krijgt te maken met invallen van Barbaren. Het rijk is te groot geworden om alles in de gaten te houden.

AUDIO: we horen het ineenstorten van een gebouw, afbrokkelen van stenen, donder en bliksem

Het gaat mis. Het onverwoestbaar geachte Romeinse Rijk, het grootste wereldrijk dat de wereld ooit gekend heeft, valt uiteen. En stort in. De Romeinen trekken zich terug. Overal in Europa gebeurt hetzelfde, want omdat de Romeinen vertrokken zijn, is er weinig handel meer te drijven. Ook Noviomagus stroomt razendsnel leeg. Germaanse stammen vallen hier binnen en maken de regio onveilig. Wie niet al vertrokken is, slaat op de vlucht. Het handjevol bewoners dat wél blijft, keert terug naar het Valkhof. Op die hoger gelegen heuvel, daar waar ooit Oppidum Batavorum lag, voelen ze zich veiliger dan hier pal aan de rivier.

Noviomagus, het trotse centrum van Romeins Nederland, houdt op te bestaan.

AUDIO: we horen wind door ruïnes gieren. Niemandsland. Stilte. De leegte die is achtergebleven.

En de Bataven? Dat blijft een mysterie. Nadat ze Noviomagus hebben verlaten ontbreekt van hen ieder spoor. Het roemruchte volkje dat zolang in vrede samenleefde met de Romeinen en zelfs nog even tegen ze in opstand durfde te komen, ze lijken van de aardbodem verdwenen. Niemand weet waar ze zijn gebleven. Geheimzinnig hè? Alsof we nu, aan het einde van onze wandeling, samen met hen de geschiedenis uitlopen.

AUDIO: van traptreden die nagalmen, steeds iets verder weg, alsof we inderdaad met de Bataven de geschiedenis uit stappen

TRACK 35 - Een geheime geschiedenis

Dit is het eindpunt van de wandeling. Ik vind het geweldig dat je met me mee bent gelopen, samen hebben we mooie dingen ontdekt. En wie weet wat er hier in Nijmegen nog allemaal

onder de grond ligt, onder onze voeten, zonder dat we het weten. Wie weet wat er ooit nog naar boven komt. Of het blijven geheimen in de grond.

De Romeinse tijd herinnert ons er aan dat dit stukje Nederland ooit onderdeel was van het grootste rijk uit de wereldgeschiedenis, dat zich uitstreckte van Europa en delen van Afrika, tot ver in Azië. De Romeinen én Bataven hebben hier gelopen. En jij bent een heel stuk met ze meegelopen.